

Ο Σταμάτης Μπασιάς και η επανάσταση του Δασκαλογιάννη (1770)

Με πρόσφατο Προεδρικό Διάταγμα καθιερώθηκε να γιορτάζεται την πρώτη Κυριακή μετά την 17^η Ιουνίου η επανάσταση του Δασκαλογιάννη.

Με την ευκαιρία του εορτασμού αυτού παρουσιάζουμε έναν από τους ανθρώπους που βοήθησαν τον Δασκαλογιάννη στον αγώνα του. Συγκεκριμένα πρόκειται για τον Σελινιώτη Σταμάτη Μπασιά από το χωριό Επανοχώρι Σφακίων, ο οποίος σύμφωνα με τις γραπτές πηγές που υπάρχουν αλλά και τις παραδόσεις που μεταδόθηκαν από γενιά σε γενιά, με το κάλεσμα του Δασκαλογιάννη, αφού οργάνωσε ένοπλο σώμα με βάση τους Σελινιώτες (που ενισχύθηκε και από άνδρες από άλλες επαρχίες) έτρεξε προς βοήθεια του.

Για τον Σταμάτη Μπασιά γίνεται αναφορά σε πολλά ιστορικά βιβλία, σε εγκυκλοπαίδειες, σε δημοσιεύματα εφημερίδων, σε έγγραφα που υπάρχουν στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης κτλ. Η έγκυρη Μεγάλη Ελληνική εγκυκλοπαίδεια (τόμος 17^{ος}, του έτους 1931) γράφει ότι: «Εγεννήθη τω 1728. Λαβών τα όπλα άμα τη κηρύξει της επαναστάσεως του 1770 και τεθείς επί κεφαλής των συνεπαρχιωτών του έδραμεν εις Σφακιά και συμμετέσχεν εις τας εκεί μάχας κατά των επιδραμόντων Τούρκων...».

Αξίζει όμως να γίνει αναφορά, έστω και συνοπτικά, στην καταγωγή του ήρωα, να επισημανθεί ότι ήταν ένας από τους ελάχιστους, ίσως και ο μοναδικός, μη Σφακιανός καπετάνιος, που παρά τις τεράστιες δυσκολίες που υπήρχαν, έτρεξε και βοήθησε τον Δασκαλογιάννη και τους Σφακιανούς στον αγώνα τους. Επίσης να αναφερθούν λίγα λόγια για την πρώτη μάχη που είχαν οι επαναστάτες με τους Τούρκους και τέλος να δοθεί μια εικόνα από την τρομερή μάχη που έγινε κοντά στην Ανώπολη κατά την οποία και τραυματίστηκε θανάσιμα.

Ο Σταμάτης Μπασιάς κατάγεται από μια ιστορική οικογένεια του Νομού Χανίων η οποία σε όλες τις επαναστάσεις των Κρητικών εναντίον των τούρκων αλλά και εν γένει στους εθνικούς αγώνες ανέδειξε πολλούς αρχηγούς και οπλαρχηγούς. Επίσης πολλά μέλη της θυσιάστηκαν στα πεδία των μαχών κατά την διάρκεια αυτών των αγώνων. Η οικογένεια αυτή προέρχεται από την Βυζαντινή οικογένεια των Σκορδύλων. Από την τελευταία κατάγεται η οικογένεια του ηρωικού επί Ενετοκρατίας Καντανολέοντος. Η οικογένεια των Μπασιάδων έλκει την καταγωγή της από την οικογένεια αυτή. Από δε την οικογένεια των Μπασιάδων προέρχονται και άλλες διαπρεπείς οικογένειες.

Κατά την περίοδο της κήρυξης της επανάστασης του Δασκαλογιάννη ο Σταμάτης Μπασιάς είχε ζήσει αρκετά την άγρια Τουρκική σκλαβιά. Μετά την κήρυξη της επανάστασης στη Μάνη το έτος 1769, όλο το διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την άνοιξη του 1770 ο Δασκαλογιάννης προετοίμαζε την επανάσταση στην επαρχία Σφακίων, παρά τις αντιρρήσεις που διατύπωναν ακόμη και συγγενικά του πρόσωπα που θεωρούσαν ότι δεν υπήρχαν ελπίδες επιτυχίας. Το παρακάτω απόσπασμα από το γνωστό τραγούδι του αναφέρει σχετικά: «Δάσκαλε Γιάννη λέει του, έλα στο λοϊσμό σου, ούλης τση Κρήτης το λαό θα πάρεις στο λαιμό σου. Και θε να βάλεις τα Σφακιά εκί που δε χωρούσι κι ούλ' οι πασάδες κι η Τουρκιά επά θα μαζωχτούσι».

Ο Δασκαλογιάννης ξεπέρασε όλες τις αντιδράσεις που υπήρχαν και άρχισε τις συνεννοήσεις με τις άλλες περιοχές της Κρήτης για να τον βοηθήσουν στον αγώνα του. Παρά όμως τις συνεννοήσεις του αυτές με τις άλλες επαρχίες, δεν υπήρξε η συμμετοχή τους στην επανάσταση.

Ο Βασ. Ψιλάκης στην σελίδα 105 της «Ιστορίας της Κρήτης» (τόμος Γ, έκδοση Αρκάδι) γράφει: «Όπως είδομεν, άλλοι Κρητικοί δεν ημπόρεσαν να λάβουν μέρος εις τον αγώνα, διότι ήσαν εις μεγάλην κατάπτωσην και πολύ εκτεθειμένοι διά λόγους εδαφικούς...»

Παρόμοια γράφουν και ο Δημ. Παπαδοπετράκης στο βιβλίο του «Ιστορία των επαναστάσεων της Κρήτης», Αθήνα 1904, αλλά και ο Ι. Μουρέλλος, στο βιβλίο του «Ιστορία της Κρήτης» έκδοση δεύτερη, 1950.

Όμως, παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα που υπήρχαν, οι Σελινιώτες έτρεξαν και έλαβαν μέρος στην επανάσταση. Σχετικά ο ιστορικός Ι. Μουρέλλος στις σελίδες 139-140 του παραπάνω βιβλίου του αφού αναφέρει τις δυσκολίες και τους λόγους για την συμμετοχή των άλλων επαρχιών στην επανάσταση, αναφέρει: «Κι' όμως παρ' όλα αυτά, πολλοί απ' τα πίσω χωριά του Σελίνου, το Πανωχώρι, τον Πρινέ, τα Τσικιανά, την Αγία Ειρήνη, το Λάκκο, κι' άλλοι απ' το Κουστογέρακο και το Λιβαδά έτρεξαν να βοηθήσουν τον αγώνα κ' ενώθησαν με τον Μπουνάτο. Πρώτοι από κείνους πού 'τρεξαν ήταν κι' ο Περοδάσκαλος, ο φίλος του Δασκαλογιάννη, με τον αδελφό του Ιάκωβο, πού ήταν προεστός του Σπανιάκου και του Σταυρού. Μαζί μ' αυτούς πήγαν και πολλά παλληκάρια απ' τον Κάδρο, τον Καμπανό και τον Πελεκάνο με αρχηγό το Σταμάτη Μπασιά από το Πανωχώρι, που πληγώθηκε στην Ανώπολη και πέθανε στο σπηλιάρι, πού πήρε από τότε τ' όνομα του.»

Ολόκληρη η δύναμη των επαναστατών που βρισκόταν στα Σφακιά δεν ξεπερνούσε τους 2000 άνδρες και οι πρώτες κινήσεις τους εναντίον των Τούρκων άρχισαν το Πάσχα του 1770, στις επαρχίες Κυδωνίας, Αποκορώνου και Σφακίων. Οι τούρκοι με 15000 άνδρες εκινήθησαν εναντίον τους και αφού δεν πέτυχε η προσπάθεια τους για συμβιβασμό με παράδοση των επαναστατών τους επετέθησαν από τρία σημεία. Η πρώτη μεγάλη μάχη που έγινε στην Κράπη ανάγκασε τους επαναστάτες να υποχωρήσουν πάνω στα βουνά. Ο ιστορικός Π. Κριάρης στην σελίδα 95 της ιστορίας του αναφέρει τα παρακάτω για την πρώτη σύγκρουση των επαναστατών με τους Τούρκους: «Πρώτα δε τα εκ Χανίων στρατεύματα εισβάλλοντα εις Αποκόρωνα ανήλθον το στενόν του Κατρέως φθάσαντα όμως εις τον αυχένα της Κράπης (26 Απριλ. ημέραν Παρασκευήν) και συναντήσαντα αντίστασιν εσταμάτησαν. Χίλιοι διακόσιοι περίπου Έλληνες εκεί υπό τους αρχηγούς των Α. Μοράκη, Μανούσακαν, Στρατήν Βουρδουμπάν, Βαρδουλέν, Σκορδύλην, Χούρδον, Μπασιάν κ.τ.λ. αναμένοντες τον εχθρόν, απέκρουσαν ζωηρώς αυτόν επιτυχώς. Αλλ' ήδη ο εχθρός πολυπληθέστερος διά της θέσεως του Δοκαροπόρου επιτυγχάνων κύκλωσιν των επαναστατών ηπείλει να συλλάβη πάντας, τούτου δ' ένεκα οι Έλληνες, των πολεμοφοδίων αυτών εξ άλλου εξαντληθέντων, ηναγκάσθησαν να εγκαταλείψωσι τας θέσεις των και εν μέσω γενικής συγχίσεως να τραπώσιν εις φυγήν.»

Ο Ι. Μουρέλλος στην σελίδα 160 της ιστορίας του δίνει μερικές εικόνες από μια τρομερή μάχη που έδωσαν οι επαναστάτες με τους τούρκους στην περιοχή της Ανώπολης, κατά την οποία τραυματίστηκε θανάσιμα ο Σταμάτης Μπασιάς. Κοντά στους επαναστάτες είχαν καταφύγει πολλά από τα γυναικόπαιδα της επαρχίας για να προστατευθούν από την μανία των Τούρκων και να μπορέσουν στην συνέχεια να επιβιβαστούν στα Σφακιανά καράβια που βρισκόντουσαν στο Λουτρό ώστε στην συνέχεια να φύγουν μακριά.

«Η ΦΡΙΚΤΗ ΠΑΛΗ

Οι έξη χιλιάδες Τούρκοι πού νυκτοπόρησαν βιαστικά προς την Ανώπολη και προσπαθούσαν να φτάσουν προτού ακόμα τους καταλάβουν οι χριστιανοί, πρόφτασαν την ώρα, πού τα γυναικόπαιδα ήσαν έτοιμα να κατεβούν κάτω στο Λουτρό και να μπούν στα καράβια. Τους έκοψαν τα δρόμο προς τη θάλασσα και σιγά - σιγά προσπαθούσαν να τα περισφύζουν και να μην αφήσουν ψυχή να γλυτώσει. Μα οι επαναστάτες του τμήματος εκείνου πού βρέθηκαν εκεί με την ενίσχυση και κείνων, πού από τα γύρω είδαν τον κίνδυνο, βάσταξαν δυνατά. Επτακόσια παλληκάρια πολεμούσαν σάν λιοντάρια για να γλυτώσουν τα γυναικόπαιδα. Τρακόσιοι είχαν σκοτωθή κι' όλοι θα χάνονταν αν η καλή μοίρα των γυναικών και των παιδιών δεν έφερνε τον περίφημο Μανούσο Κούτσουπα, πού ως τότε εφύλασσε το Ξυλόσκαλο και πού αναγκάστηκε να τ' αφήσει άμα έμαθε την καταστροφή, για να μην απομονωθή στον Ομαλό εν ώ θα χρειαζόταν η δύναμη του.

Οι χριστιανοί τόσο είχαν ανακατευθή μέσα στη μάχη με το Τούρκους πού τους είχαν περιζώσει ώστε ο Κούτσουπας δεν μπόρεσε να μεταχειριστή τουφέκι για να βοηθήσει

τους δικούς του, γιατί υπήρχε φόβος πώς τα βόλια του θάριχναν και χριστιανούς, αναγκάστηκε με τα διακόσια παλληκάρια του να ριχτή στον εχθρό με τα μαχαίρια. Η μάχη ήταν τρομερά, χέρια με χέρια, σώμα με σώμα, τρεις ολόκληρες ώρες χωρίς πυροβολισμό. Μόνο το ξελαχάνιασμα το βαρύ κείνων που πάλευαν για τη ζωή και οι φρικτές βρισιές τού ενός εχθρού προς τον άλλο και μόνο τα κτυπήματα των μαχαιριών ακούονταν.

—Ταβλόπιστοι! φώναζαν οι Τούρκοι.

—Μπουρμάδες! άπιστοι! φώναζαν οι χριστιανοί και τα μακρά μαχαίρια τους, οι πασαλήδες, έκοβαν πολλές φορές τη βρισιά μες στη μέση.

Λίγη ώρα ακόμα και οι ηρωικοί υπερασπιστές των ανήμπορων γυναιοκοπαίδων θάσαν χαμένοι. Η πάλη ήταν άνιση, γιατί οι Τούρκοι είχαν το μεγάλο αριθμό που τους ανανέωνε, και ή ηρωική βοήθεια των γυναικών της Ανωπόλεως, που έσπευσαν κι' αυτές με πέτρες και μαχαίρια, δεν θα τους κρατούσε πολύ. »

Ο ι. Μουρέλλος συνεχίζοντας αναφέρει ότι πάνω στην μάχη που περιγράφηκε παραπάνω τραυματίστηκε βαριά ο Σταμάτης Μπασιάς και δυο του παλικάρια τον μετέφεραν σε ένα σπηλιάρι όπου και ξεψύχησε, και συνεχίζει: « Επεσαν στη μάχη εκείνη αρκετοί Σεληνιώτες δίπλα στον αρχηγό τους.»

Για την συμμετοχή του Σταμάτη Μπασιά και των ανδρών του στην επανάσταση, για τον θάνατο που υπέστη μαχόμενος καθώς και για το σπήλαιο που έλαβε προς τιμή του το όνομα του, κάνει λόγο και ο Β. Ψιλάκης στην σελίδα 105 της «Ιστορίας της Κρήτης» (τόμος Γ, έκδοση Αρκάδι)

Αλλά και οι πολύ παλαιές οικογενειακές σημειώσεις για την ιστορική δράση της οικογενείας του επιβεβαιώνουν τα παραπάνω, αναφέρουν δε ότι ο Σταμάτης Μπασιάς μετέβη εις τα Σφακιά και έλαβε μέρος σε όλες τις μάχες που έγιναν στην Κράπη, τον Καλλικράτη, τα Ασκύφου, την Ανώπολη, το Λουτρό και αλλού. Επίσης στις σημειώσεις αυτές αναφέρεται ότι δεν ήταν μόνο αρχηγός των συνεπαρχιωτών του αλλά ότι τον είχαν ενισχύσει και άλλοι επαναστάτες που καταγόntonουσαν από τις επαρχίες Κισσάμου και Κυδωνίας.

Τέλος αναφέρεται ότι «μαχόμενος μετά των οπαδών του εις την μάχην της Ανωπόλεως εκυκλώθη υπό πολλών Τούρκων, χωρίς όμως να δειλιάση επετέθη ξιφήρης και διέσπασε την ζώνην των Τούρκων, δυστυχώς όμως κατά την έφοδον επληγώθη θανασίμως, τα παλληκάρια του τον μετέφερον εις το εκεί ευρισκόμενον σπήλαιον όπου μετ' ολίγον απεβίωσεν έκτοτε το σπήλαιον τούτο προς τιμήν του ήρωος ονομάζεται 'του Μπασιά το σπηλιάρι'.»

Πέρασαν από τον θάνατο του Σταμάτη Μπασιά 236 χρόνια. Και περίπου μερικοί απόγονοι του θέλησαν να ψάξουν και να βρουν την θέση του σπηλαίου στο οποίο ξεψύχησε, στα βουνά της ευρύτερης περιοχής της Ανώπολης των Σφακίων. Η έρευνα είχε επιτυχή κατάληξη. Σε αυτό βοήθησε το γεγονός ότι κάτοικοι της περιοχής της Ανώπολης γνώριζαν την θέση του και πρόθυμα την υπέδειξαν στους ενδιαφερόμενους. Βρίσκεται βόρειοανατολικά της Ανώπολης μέσα σε ένα φαράγγι που καταλήγει στην παραλία Ιλιγγας των Σφακίων.

Σαν ελάχιστο φόρο τιμής από τους απογόνους του προγραμματίζεται να εντοιχιστεί στο σπήλαιο που πέθανε μαρμάρινη πλάκα που θα θυμίζει στους νεότερους τον ηρωικό θάνατο τόσο του ίδιου όσο και ανδρών του για την ελευθερία της πατρίδας μας.

Χανιά 14-6-2006

Νίκος Παπαδάκης

Μπαβιάρς
7/10/06
957600